

DAGENS FRÅGOR

Den 1 sept. 1941.

Inför det tredje krigsåret. När världskrigets andra år nu nått sitt slut, har läget i mycket hög grad ändrats sedan föregående årsskifte. Vid utgången av augusti 1940 lyktades ett år, som så gott som oavbrutet bringat sagolika tyska framgångar. Polen, Danmark, Norge, Luxemburg, Holland och Belgien hade på kort tid och med olika medel ockuperats. Den franska krigsmakten, av många skattad som världens främsta, hade krossats på fem veckor, och i Frankrike hade installerats en regering av segrarens nåde, vilken måst upplåta de viktigaste delarna av landet för Tysklands fortsatta krigföring. Italien hade omsider gått med i kriget, och vid höstens inbrott väntades Egypten och Suezkanalen falla som mogna frukter i marskalk Grazianis händer. I mitten av augusti hade för första gången en brittisk kronkoloni, Somaliland, erövrats av italienarna, vilka även söderifrån föll in i Sudan. Och framför allt, på den avgörande krigsskådeplatsen, de Brittiska öarna, stod man enligt den övervägande militära sakkunskapen — även i Sverige — oåterkalleligen inför slutakten. Det oemotståndliga tyska flygvapnet hade börjat mätta det sista dråpslaget. Det brittiska imperiets fall var en fråga om veckor eller dagar.

Sedan dess har ett år gått, rikt på händelser, men näppeligen på dem, som den fastlandseuropeiska sakkunskapen och allmänheten då väntade. Den italienska invasionen i Egypten misslyckades, och i stället led under vintern Graziani ett fruktansvärt nederlag, vilket så gott som fullständigt förstörde hans armé. Endast tack vare insats av betydande tyska stridskrafter kunde läget i Nordafrika åter stabiliseras men då på en frontlinje, som är vida ogynnsammare för de samverkande axelmakterna än den, som fanns före Wavells angrepp vid Sidi-el-Barrani. I Östafrika ha engelsmännen ej blott återtagit Somaliland utan även erövrat hela konung Viktor Emanuels nya »imperium» och förintat en italiensk armé på en kvarts miljon man så när som några obetydliga friskaror.

Men viktigast var utgången av flygstriderna över Storbritannien. Under hösten 1940 avveko båda parternas uppgifter så diametralt från varandra, att det verkliga resultatet föreföll alldeles höljt i dunkel. Nu, ett år efteråt, kan ingen tvekan längre råda. Det är uppenbart, att den ursprungliga tyska planen, att tillkämpa sig luftherraväldet över England genom massanfall vid dager för att sedan giva motståndaren nådestöten, omintetgjordes av det brittiska jaktflyget och ledde till stora förluster för angriparen. Man övergick då i stället till nattbombning mot hela städer, främst London. De skador, som åstadkommos, voro mycket betydande, och under de första dagarna torde en viss osäkerhet om utgången ha rått på engelskt håll. Men den vek ganska snart, och mot årets slut var det tydligt, att brittisk seghet och psykisk balans bemästrat den

svåra faran. Den totala seger 1940, som de styrande flerfaldiga gånger lovat det tyska folket, hade uteblivit.

I fortsättningen har kriget förts efter helt andra metoder, vilka icke längre åsyftade en omedelbar seger. Men även så har resultatet varit högeligen blandat. Den tyska krigsmakten har haft att uppvisa en mycket stor triumf, segertåget över Balkan till Kreta, vilket ännu en gång ådagalagt dess enastående höga nivå i fråga om planläggning, teknisk utrustning och individuell stridsduglighet. Men fråga är, om icke händelserna på Balkan dock ur hela krigets synpunkt i viss mån inneburo ett streck i räkningen för axelmakterna. Under det första krigsåret hade Tyskland politiskt i huvudsak kontrollerat halvön och tämligen efter behag kunnat förfoga över dess viktiga råvarutillgångar. Det fullständigt misslyckade italienska överfallet på Grekland vållade axeln en stark prestige-förlust, gav England strategiska möjligheter, som det förut icke ägt, och hotade tillsammans med Grazianis katastrof att bryta ryggen av Mussolinis Italien. Så tvingades Tyskland att för bundsförvantens räddning sätta in styrkor, som otvivelaktigt bättre behövts på andra håll. Resultatet blev lysande militära framgångar. Men å andra sidan försvårades troligen utnyttjandet av de livsviktiga råvarutillgångarna. Alltjämt bindas vidare avsevärda ockupationsstyrkor i Sydösteuropa, och de på senare tid ofta återkommande uppgifterna om massarkebusering på f. d. jugoslavisk mark av »judisk-kommunistiska störningselement», till stor del väl lika med serbiska nationalister, ge tydliga belägg för hur oroligt det alltjämt är i dessa nejder.

Dessutom torde åtskillig dyrbar tid ha gått förlorad. Mycket tyder på att den tyska ledningen avsett att med Jugoslaviens anslutning till tremaktpakten tvinga Grekland att giva upp sitt motstånd. Statskuppen i Belgrad gjorde denna plan om intet. Tyskland tvangs till ett ganska betydande krig, som trots de stora framgångarna krävde en månad på fastlandet och ännu en för Kretas erövring. Därigenom vann England tid att stärka sin hotade position i Främre Orienten genom att slå ned upproret i Irak, en händelse vilken liksom senare Syriens betvingande och nu sist överväldigandet av Iran måste ha inneburit avsevärda prestigeförluster för Tyskland i dessa delar av världen. Det tredje riket fick där spela samma roll av den uteblivna hjälparen som England året förut i Norge, Holland och Belgien — med den skillnaden, att Berlin överhuvud taget ej ens synes ha försökt att bispringa sina anhängare i de angripna länderna.

Men framför allt är det fråga, om Jugoslaviens motstånd icke vållat åtskilligt dröjsmål med det största krigsföretag, som Tyskland hittills försökt, angreppet på Ryssland, och därigenom försvårat, kanske omöjliggjort dess slutförande före vinterns inbrott. Orsakerna till att den tyska ledningen åtog sig detta jättevärv, äro ännu outredda. De ideologiska skälen voro med säkerhet icke avgörande för realpolitikerna i Berlin, då som både den tyska regeringen och Rütger Essén 1939 påpekade, skiljaktigheterna mellan bolsjevism och

nationalsocialism med tiden blivit allt mindre. Sannolikt är det riktigtare, när man på tyskt håll som ett skäl uppger, att man icke kunde lämna den ryska krigsmakten intakt i sin rygg, då enviget med England visade sig draga ut på obestämd tid. Däremot föreföll det mindre troligt, när man i somras uppgav, att det ryska anfallet i ryggen varit omedelbart förestående och endast med nöd och näppe förekommit av den tyska attacken. Fakta äro visserligen till stor del okända, men allt, som blivit känt om den ryska taktiken, tyder på att herrarna i Moskva ville uppskjuta det stora äventyret av en kraftmätning med Tyskland, till dess att motståndarens krafter förnötts på annat håll. En betydelsefull roll för det tyska beslutet torde slutligen ha spelats av nödvändigheten att inför ett krig av svåröverskådlig längd trygga försörjningen av vissa viktiga råvaror såsom livsmedel och olja.

Kriget i öster har åter bjudit på stora, ja, kolossala tyska framgångar på slagfältet. Efter en andhämtningspaus ha tyskarna i slutet av augusti med förnyad kraft kastat sig mot Ukraina och Leningrad. Och dock är det mycket troligt, att fälttågets långsamma förlopp inneburit en besvikelse ej blott för den tyska allmänheten utan även för den tyska ledningen. Förhållandet framgår bland annat av den stora klyftan mellan händelsernas gång och den tyska propagandan. Det är nu sju veckor sedan t. o. m. officiella kommunikéer förklarade, att man stode inpå Kievs portar och att vägen till Leningrad låge öppen; Tallins fall tillkännagavs av propagandan två månader innan det inträffade. Det är också tydligt, att de tyska förlusterna i levande och död materiel måste vara mycket stora, ehuru säkerligen vida mindre än de ryska. Som läget ter sig vid septembers ingång, är det tvivelaktigt, om Ryssland militärt kan slås slutgiltigt till marcken, innan väderleken lägger svåra hinder i vägen för operationer i det vägfattiga Östeuropa. I så fall står det blockerade Tyskland med sina redan förut hårt ansträngda kommunikationsmedel inför perspektivet av en ny krigsvinter med en mångmiljonarmé att underhålla hundratals mil in i det delvis förhärjad Ryssland och är samtidigt utsatt för visserligen kostsamma men säkerligen långt ifrån resultatlösa engelska flygangrepp mot sina rikaste länder. Därtill kommer, att när Ryssland, som väl ännu får anses sannolikt, en gång slagits ned eller åtminstone sett sina arméer trängda tillbaka över Volga, segraren ställes inför administrativa och tekniska problem av en omfattning, varom man svårigen kan göra sig en föreställning. I Ryssland torde materialet för att upprätta en Pétain- eller ens en Quislingstyrelse vara mycket sparsamt och erövraren sålunda hänvisad till att sköta allt i egen regi. Å andra sidan får man räkna med att Tyskland särskilt i Ukraina fått tillgång till råvaror, som på lång sikt kunna vara av stor betydelse för den ansträngda krigshushållningen.

Till dessa svårigheter kommer, att det gentemot huvudfienden, England, icke är endast flygkriget, som ej lett till åsyftat resultat. Juni, juli och augusti visa med ganska stor klarhet, att det av rikskanslern själv i februari såsom avgörande proklamerade ubåtskriget

misslyckats för denna gång, trots stora inledande framgångar. Orsakerna äro flere, särskilt den engelska flottans alltmer stegrade motåtgärder samt amerikanarnas övertagande av vakthållningen på den västra Atlanten ända till Island. Det bör naturligtvis ej förbises, att den tyska marinen och flyget förmodligen äga resurser att ännu en gång intensifiera kriget mot Englands sjöhandel. Men utsikterna torde då snarast vara mindre än på våren 1941, eftersom skeppsbyggeriet i U. S. A. numera hastigt stegrar sin kurva.

Det uppges av dem, som på sistone haft tillfälle att iakttaga stämningarna i Berlin och Rom, att optimismen där är i sjunkande, medan krigströttheten växer. Mot bakgrunden av det andra krigsårets händelser förefaller en sådan psykologisk utveckling ganska förklarlig. Men det får ej glömmas, att därifrån och till ett moraliskt sammanbrott är steget mycket långt. Den tyska disciplinen och lojaliteten mot riksledningen tål nog mycket stora påfrestningar, och därtill kommer, att varken det tyska eller det italienska folket torde göra sig några ljusa föreställningar om sin lott i händelse av ett nederlag. De åtta punkterna från Churchills och Roosevelts Atlantmöte kunna ej heller vara ägnade att nämnvärt lugna dem i detta hänseende.

A andra sidan bör naturligtvis Englands läge ej målas alltför ljusst. Både luft- och sjökrigen utsätta alltjämt britterna för svåra påfrestningar, som snabbt kunna åter stegras. Möjligheter för ett invasionsförsök eller en stor tysk offensiv mot Suez eller t. o. m. mot Indien föreligga alltjämt. Ytterligare lantmilitära fiaskon äro väl ej heller uteslutna för England, om man drager analogislut ur dess krigshistoria. Men i stort sett har Churchill dock skäl att ej utan tillfredsställelse se tillbaka på det gångna krigsåret. Ställningen i Asien och Afrika har avsevärt konsoliderats. De svåra hoten i luften och under vattnet ha åtminstone tills vidare bemästrats. Värdefull tid har vunnits för fortsatt militär och industriell upprustning. Fienden har invecklat sig i det stora och kraftödande östeuropeiska äventyret, vars slut i varje fall hittills icke kan skönjas. Motståndet mot ockupationen på fastlandet är, som buden från Belgien, Holland och Norge visa, tydligen i stigande. Pétais ideliga vädjanden till franska folket liksom nu senast attentatet mot Laval och Déat ge vid handen, att fransmännens flertal icke längre vill betrakta arvfiendens medlöpare som sina naturliga hövdingar. Framför allt har den engelska samverkan med Förenta staterna, som fick sitt första uttryck för ett år sedan i bytet av amerikanska jagare mot brittiska baser, sedan dess alltmer förstärkts och fördjupats, varom senast Atlantmötet burit vittne. Amerika har nu i vidsträckt mån gjort sig solidariskt med Englands krigsmål och gillat dess deklaration att icke underhandla med Hitler och hans regim. Den psykologiska betydelsen härav inom och utom det brittiska imperiet torde svårligen kunna överskattas.

Om sålunda Tysklands utsikter att föra striden till ett segerrikt slut icke kunna anses ha förbättrats under det andra krigsåret och till följd av kriget i öster, är det likväl alltjämt svårt att se, hur

Dagens frågor

England skall kunna vinna kriget, åtminstone inom en nu överskådlig tid. Tecknen tyda därför på en långvarig och alltmer förödande kamp, sannolikt med allt svårare påfrestningar för de få folk, som ännu lyckats hålla sig utanför. För Sveriges del gäller det att alljämt hålla fast vid den en gång valda kursen med rikets yttre och inre frihet som främsta riktmärke och att undvika att för kortfristiga lättnader sätta vår framtid i fara. Vår ställning har denna sommar ytterligare försvårats av den utveckling, som satt Finlands framtidsförhoppningar i direkt motsats till Norges och Danmarks. Att verka för våra brödrafolks framtida frihet under skilda eventualiteter kan aldrig vara främmande för en svensk statskonst, allra helst som den är oupplösligen förbunden med Sveriges egen trygghet.

Ryska östersjöflottan. Det tysk-ryska krigsutbrottet den 22 juni i år väntades allmänt medföra aktiv krigsverksamhet i Östersjön med angränsande havsarmar. Den ryska flottans snabba kvantitativa tillväxt under det senaste årtiondet och de nya fartygstypernas karaktär tydde på offensiva tankebanor i den ryska marinledningen. Offentliga uttalanden och manifest, riktade till den ryska östersjöflottans besättningar, bestyrkte denna uppfattning. Ryska ubåtar hade före isläggningsen under finsk-ryska vinterkriget 1939—1940 uppträtt i Bottniska viken samt i Östersjöns norra och västra delar. En del mindre lyckade försök gjordes dessutom att bombardera de finska kustbefästningarna. Isförhållandena omöjliggjorde ett aktivt uppträdande under vinterkrigets senare hälft. De ryska kraven på Hangö och de intensiva förberedelserna i de nyförvärvade örlogsbaserna Reval och Libau samt i Öselområdet pekade därjämte mot en begynnande strömkantring i den nedärvda defensivandan. Något riktigt grepp på den ryska flottans möjligheter och avsikter hade man emellertid icke vid det tysk-ryska krigets utbrott.

Den ryska östersjöflottan torde vid denna tidpunkt i stort sett ha bestått av två gamla slagskepp, byggda 1911, två nybyggda medeltunga kryssare, två stora torpedkryssare, ett tjugotal moderna jagare och cirka åttio ubåtar. Samtliga fartygstyper voro dessutom föremål för nybyggnader i större eller mindre omfattning. Kvantitativt var den ryska flottan alltså en viktig faktor att räkna med, särskilt som de tyska sjöstridskrafterna i hög grad belastades med uppgifter inom andra operationsområden. Den kvalitativt goda men obetydliga finska flottan kunde knappast beräknas rubba detta förhållande, sedan Finland inträtt i kriget.

Den tyska krigsledningen har emellertid efter allt att döma icke väntat någon större aktivitet från den ryska flottan. I motsatt fall hade sannolikt allvarigare försök gjorts att snarast möjligt sätta de viktigaste enheterna ur stridbart skick. Detta skulle i så fall ha kunnat ske genom ett inträngande i Finska viken eller genom massanfall med flygstridskrafter eller slutligen genom båda dessa metoder i förening. Det är icke uteslutet, att den tyska krigsledningen i krigets början dock var beredd till denna insats, om så skulle er-

fordras. Hitlers inspektion av tyska sjöstridskrafter i Östersjön kort tid före krigsutbrottet tyder på denna möjlighet.

Allteftersom de tyska trupperna trängde fram i östersjöprovinserna och erövrade de ryska flottstödjepunkterna, utan att Sovjets sjöstridskrafter på allvar insattes ens i försvaret av dessa, blev det emellertid klart, att de icke skulle utnyttjas för några överraskande anfallsföretag. Alla åtgärder tydde på, att flottan endast tilldelats uppgifter i positionsförsvaret av Finska viken. Under sådana omständigheter är det naturligt, att omfattande tyska anfallsföretag icke insatts mot den ryska östersjöflottan. De tyska sjö- och flygstridskrafterna behövde icke utsättas för de under ett sådant företag oundgängliga förlusterna, då den ryska flottan lättare skulle kunna oskadliggöras genom östersjökustens erövring från land. Utan baser kan nämligen ingen flotta existera.

Ur *rysk synpunkt* torde försvaret av sjövägen mot Leningrad och Finska vikens södra kust ha framstått som sjöstridskrafternas primäruppgift. Ett anfall från sjön direkt mot denna stad och tyska omfattningsmanövrer över sjön hade otvivelaktigt kunnat leda till ett snabbt sammanbrott på denna del av fronten. Genom den vidtagna koncentrationen av sjöstridskrafterna till Öselterrängen och Finska viken har lantstridskrafternas flank säkerställts, Leningrads sjösektor tryggats och sjöförbindelserna med Hangö kunnat upprätthållas. De geografiska förutsättningarna härför äro gynnsamma. Ihågkommas bör dock, att Finska vikens norra kust — så när som på Hangö — disponeras av Sovjets fiender, vilket icke var fallet under världskriget. Särskilda försvarsåtgärder ha därför säkerligen måst vidtagas för att trygga kuster och sjöförbindelser för anfall från detta håll.

De för dessa uppgifter tillgängliga sjöstridskrafterna äro mer än tillräckliga, särskilt som ifrågavarande farvatten väl lämpa sig för ett kombinerat min- och kustförsvaret, stött av rörliga sjöstridskrafter av begränsad omfattning. En uppskattning av sistnämnda behov ger vid handen, att icke obetydliga delar av den ryska flottan, särskilt ubåtar och lätta övervattensstridskrafter, skulle kunna utnyttjas för andra uppdrag utanför Finska viken. Under det första världskriget opererade ryska förband upprepade gånger utanför tyska östersjökusten, varvid för de tyska sjöförbindelserna mycket hindersamma och förlustbringande mineringar utlades. Ryska ubåtar och jagare opererade mot de tyska sjöförbindelserna med Sverige. Framstötarna gjordes mot tyska operationer kring Gotland, varvid tyskarna bl. a. förlorade minkryssaren Albatross. Den ryska sjökrigföringen präglades 1914—1917 trots allt av en viss aktivitet, som också tog sig uttryck i amiral von Essens beryktade, i sista stund avbrutna framstöt mot Karlskrona vid krigsutbrottet 1914 (skildrad av Elis Biörklund i *Svensk Tidskrift*, 1936, häfte 4).

Under det nu pågående kriget har hittills praktiskt taget intet försports om ryska fartyg utanför Finska viken. Var äro de snabbgående moderna lätta stridskrafterna, var äro de åttio ubåtarna? Varför insättas de icke i offensiva operationer mot fienden? Anled-

ningarna äro sannolikt många. Den ryska flottan har, som ovan antytts, alltid haft en viss motvilja för anfallsoperationer. I nuläget har försvaret av Finska viken med det fientliga basområdet längs den norra kusten betraktats som en allt överskuggande primäruppgift. Tyska sjöstridskrafter av betydelse ha icke heller insatts i operationerna, varför ryssarna i viss mån saknat operationsmål. En känsla av kvalitativ underlägsenhet torde också ha bidragit till defensiven. Trots alla dessa skäl måste man betrakta den ryska flottans — icke minst den mångomtalade ubåtsflottans — passivitet såsom uppseendeväckande. I krigets inledningsskede förelågo måhända vägande skäl för återhållsamhet, innan den tyska krigföringsmetoden till sjöss ännu kunde bedömas. Förmodligen hölls under detta skede de tyngre ryska enheterna tillbaka innanför de i hast utlagda minfälten till försvar av Finska viken. Ubåtar torde (eller rättare sagt »borde») ha utplacerats på de sannolika anmarschvägarna, under det att lätta stridskrafter hölls i beredskap i det flankerande Öselområdet, Rigabukten och Libau. Sedan den första ovissheten gått över hade tiden i varje fall varit inne för större aktivitet. Utvecklingen visade att så hittills icke blivit fallet.

Ju mer den tysk-finska offensiven närmar sig den ryska flottans sista replipunkt, Leningrad—Kronstadt, desto mindre bliva utsikterna för den ryska flottan att göra en aktiv insats i sitt rätta element. Den står uppenbara risker att dela Port Arthurflottans öde under rysk-japanska kriget, då fartygens kanoner och besättningar flyttades iland. Alldeles givet skulle det slutliga försvaret av Leningrad kunna stärkas genom att artillerifartyg och jagare antingen förlades i lämpliga positioner för att bestryka infartsvägarna till sjöss och i land eller genom att deras vapen och besättningar flyttades upp till fronten. Större nytta hade de sannolikt gjort genom att offras i kamp mot tyska sjöstridskrafter, som härigenom — även om utgången vore given — skulle tillfogas för de allierades gemensamma krigsmål betydelsefulla förluster och skador.

När detta skrives är det troligen för sent för den ryska flottan att göra en sådan insats. Den tid som hittills stått Sovjets fiender till buds har säkerligen utnyttjats för att på alla sätt försvåra ett utlöpande ur dess tillbakadragna basområde. Utsikterna till en framgångsrik rysk operation äro därför numera små. Särskilt är detta fallet, om ett utbrytningsförsök genom östersjöinloppen mot förmodan skulle övervägas. Ett utlöpande via Stalinkanalen kan, om det överhuvud taget är möjligt med hänsyn till bombskadade slussar etc., endast beröra ett fåtal lätta fartyg och ubåtar. Detsamma gäller ett tillbakadragande av mindre enheter på de ryska vattenvägarna till landets inre.

Läget är sålunda ur rysk synpunkt minst sagt oroande. Med tanke på det sega försvar, som Sovjet presterar iland, synes det måhända troligast, att flottan kommer att försvara sig och sina baser inklusive Leningrad till sista man och sista projektil. Faran för att fartygen i användbart skick skulle falla i tyskarnas händer och sedermera användas mot Sovjet vore härmed undanröjd. Den sista ut-

vägen att undgå tyskarna vore eljest antingen fartygens förstörande och sänkande av egna besättningar eller överförande till Östersjöns enda neutrala land, Sverige, för internering. Rysk mentalitet talar måhända för det förstnämnda av dessa båda alternativ. För det senare talar främst förhoppningen att efter krigets slut återfå fartygen.

I den s. k. Haagkonventionen 1907, ratificerad bl. a. av Sverige, Tyskland och Ryssland, heter det: »Om ett krigförande örlogsfartyg, oaktat anmaning från den neutrala myndighetens sida, icke lämnar hamn i vilken densamma icke äger rätt att kvarstanna, har den neutrala makten rätt vidtaga de åtgärder, som densamma anser nödiga för att sätta fartyget ur stånd att gå till sjöss så länge kriget varar, och bör fartygets befälhavare underlätta utförandet av dessa åtgärder. Kvarhålles krigförande fartyg av neutral makt, skall dess befäl och besättning jämväl kvarhållas (art. 24). — — — Neutral makt är pliktig att utöva sådan uppsikt, som de till dess förfogande stående medel tillåta, för att förhindra varje överträdelse av förestående bestämmelser i dess hamnar, å dess redder eller i dess farvatten (art. 25).»

De svenska neutralitetsbestämmelserna innehålla närmare föreskrifter för och inskränkningar i rätten för krigförande makts örlogsfartyg att vistas i svenskt vatten. Som allmän regel kan sägas att längre uppehåll än 24 timmar icke tillåtes. Den ovan nämnda tyska minkryssaren Albatross internerades under det förra världskriget, då det var utsiktslöst att åter göra den sjövärdig inom loppet av 24 timmar. Interneringsförfarandet tillgripes även i fråga om krigförande fartyg, som inkomma till svenskt vatten i avsikt att söka skydd så länge kriget varar. Så har under detta kriget varit fallet med ett antal polska ubåtar, sedan den polska kusten besatts av tyska trupper. Det skulle närmast vara av samma anledning som ryska fartyg i sinom tid kunna tänkas begära internering i Sverige. Ingenting tyder dock på att en sådan desperat åtgärd skulle vidtagas så länge möjligheter finnas att deltaga i striden om Finska vikens innersta del. Det är dessutom troligt, att tyska och finska stridskrafter komma att bereda utlöpande ryska sjöstridskrafter åtskilliga svårigheter. För enstaka utevarande ryska ubåtar kan problemet dock bliva aktuellt, när bränsle- och andra förråd äro tömda utan att möjlighet finnes till komplettering i obefintliga baser.

3 sept. 1941.

Riksdagen och krisen. Det har många gånger under denna kris sagts, att samlingsregeringens tillkomst skänkt regeringen en större makt än på många årtionden. Förskjutningen mellan de båda statsmakterna kan knappast förvåna: varje kris involverar en ökning av statsmaktens betydelse, hurudant statsskicket än är beskaffat, och samlingsregeringens bildande åsyftade en koncentration av den politiska ledningen i regeringens hand.

Emellertid har man ofta mött uttalanden, enligt vilka riksdagen nästan helt skulle ha uppgivit sin maktställning och nersjunkit till

Dagens frågor

något slags registrerings- eller ratificeringsorgan. En viss hållhake för dylika påståenden har man skenbart velat finna däri, att kammardebatterna, mätta i volymer och sidor, avtagit i anmärkningsvärd grad i jämförelse med förhållandet under t. ex. minoritetsparlamentarismens och vågmästeriets tid; trots att kamrarna numera i regel blott ha ett arbetsplenium i veckan mot två plena tidigare, har det sålunda blivit allt sällsyntare med kvällsplena. Men protokollens och plenarförhandlingarnas längd utgör inte i och för sig någon tillförlitlig mätare av riksdagens inflytande, allra minst i tider då många viktiga ärenden icke lämpligen böra dryftas för öppna dörrar utan många avgöranden förlagts till utskott eller partiernas slutna sammanträden. Det finns däremot en enkel metod att gå tillväga, om man vill få någon vägledning i frågan om riksdagens betydelse, och det är att undersöka, i vilken utsträckning riksdagen ändrat regeringsförslagen eller tagit självständiga initiativ eller på annat sätt påverkat regeringens hållning. Några summariska randanteckningar i detta hänseende skola här nedan göras, avseende den nu avslutade ordinarie delen av årets lagtima riksdag.

På det utrikespolitiska området skulle riksdagens inflytande ha varit lika med noll, om man finge döma efter utrikesutskottets insatser. Detta utskott har nämligen under året endast redovisat ett ärende: fastställandet av arvode åt sekreterarpersonalen. Arbetslösheten är emellertid främst att tillskriva två orsaker: under kriget ha inga sådana fördrag slutits, som riksdagen har att godkänna, och vidare har utskottet efter hr Lindhagens avgång förskonats från hans världsfrämmande hugskott. Emellertid har utrikesutskottets medlemmar i deras egenskap av medlemmar av utrikesnämnden haft att rådplåga med regeringen i landets livsfrågor. Bland annat när det gällde frågan om transitering av tyska trupper till Finland fingo både nämnden och kamrarna tillfälle att säga sin mening; i vad mån riksdagen och dess förtroendemän härvid sade det avgörande ordet får framtidens historieskrivning klarlägga.

På det konstitutionella området har riksdagen i en mycket viktig fråga hävdat sig gentemot regeringsmakten, nämligen rörande censurlagen; först begärde riksdagen en omarbetning av den i fjol preliminärt antagna lagen, vilken önskan regeringen tillmötesgick, och därefter ådagalade röstsiffrorna i första kammaren vid det nya förslagets antagande, att regeringen åtminstone för närvarande svårigen kan vinna den kvalificerade majoritet, som kräves för att lagen skall träda i tillämpning. I övrigt har riksdagen tagit självständiga initiativ till sänkning av rösträttsåldern, borttagande eller mildrande av valbarhetscensus i fråga om kommunala uppdrag samt till underlättande av kommunalvalen. Mindre belysande i detta sammanhang är den av riksdagen utan regeringsinblandning företagna regleringen av riksdagsarvodena. Och i dechargebetänkandet reagerade riksdagen eftertryckligt mot finansministerns alltför egenmäktiga tolkning av riksdagsbeslutet om omsättningsskatten.

I fråga om mångfalden av anslagsfrågor har riksdagen i huvudsak följt Kungl. Maj:t. Den nuvarande riksdagen har dock härutinnan

i stort sett blott fortsatt en gammal svensk tradition, som med ett eller annat uppseendeväckande undantag upprätthölls t. o. m. under minoritetsregeringssystemets tid. Å andra sidan ha de anslagsbeviljande utskotten även i år ej sällan företagit ändringar av anslagsbeloppen eller också i motiveringarna framfört önskemål eller villkor. Det skulle här föra alldeles för långt att redovisa alla dessa jämkningar eller uttalanden. De röra i regel inga politiska huvudfrågor utan ingå mera som led i det vardagliga riksdagsarbetet. Bland de ändringar, som riksdagen företagit i fråga om statsutskottsärenden, må blott nämnas beslutet om verkstadsskolor, om Stockholmsstiftet, om docentstipendierna, om värnpliktslån, om statsbidragen till kristidsnämnderna och om värtjänsten. I frågan om understödet till framställning av röntgenfilm fattade kamrarna ursprungligen skiljaktliga beslut. Både höjningen av värnpliktiges avlöning och införandet av skatteavdrag för inkallade initierades genom uttalanden i riksdagen. Med ledning av statsrevisorernas berättelse avlät riksdagen en serie skrivelser i kamerala ting; likaså torde statsutskottet mycket ingående ha sysselsatt sig med krigsrevisionens rön, framför allt rörande myndigheternas handhavande av vissa försvarsanslag. Ytterligare må nämnas, att riksdagen i enlighet med statsutskottets förslag fattade beslut om skrivelser i några sjukvårdsfrågor, t. ex. reumatistvårdens utbyggande och vården av svårskötta sinnesslöa.

Bankoutskottet kom att spela en viss roll i fråga om landets penningpolitik genom sin rekommendation av en allmän räntesänkning, som kamrarna sedermera godkände. Ett annat omstritt initiativ från utskottet avsåg en skrivelse om utredning angående riksbankens uppgifter, kreditväsendet och finanspolitikens enhetlighet, bakom vilka allmänna talesätt som bekant dolde sig önskan särskilt från socialdemokratiskt håll att inrätta en statlig affärsbank. Vidare tog bankoutskottet initiativ bl. a. till en skrivelse om förbättrad pensionering av sjöfolket genom handelsflottans pensionsanstalt.

Även bevillningsutskottet tog initiativet i några betydelsefulla frågor. Detta gällde bl. a. tillämpningen av omsättningsskatten, beskattningen av lotterivinster, skattemyndigheternas sammansättning och — icke minst viktigt — begäran om åtgärder för att vidmakthålla industrins produktionsförmåga och främja nyinvesteringar; genom den sistnämnda skrivelsen ville riksdagen liksom ge näringslivet en kompensation för den hämsko, som regeringens förslag till revision av krigskonjunkturskatten från många håll ansågs vara. I fråga om rätt till skatteavdrag för luftvärnsgäva utformade bevillningsutskottet t. o. m. lagtext för att omedelbart få ändring till stånd. Mest uppmärksammas var utskottets självständiga initiativ till inskränkning av spritkonsumtionen under krisen. Smärre ändringar företog riksdagen i fråga om regeringsförslagen angående krigskonjunkturskatten och arvsskatten. I fråga om den utvidgade varubeskattningen var riksdagens ändring väsentlig.

Från lagstiftningsarbetet kan först nämnas första lagutskottets ändringar av regeringsförslaget om ny instruktion för J. O. och M. O. Smärre ändringar företog samma utskott i steriliserings-, pris-

Dagens frågor

reglerings- och sinnessjuklagarna. I enlighet med första lagutskottets tillstyrkan skrev riksdagen om lagändring rörande ombud för ekonomiska föreningar. Mycket arbete ägnade utskottet åt rattfylleriet och dess majoritet omarbetade som bekant regeringens lagförslag; att riksdagen sedan föredrog regeringens linje framför utskottsmajoritetens berodde säkerligen icke på någon ministeriell »följsamhet» utan på saklig övertygelse. Också frågan om tidningstransportförbudet föranledde mycket ingående utskottsöverläggningar; även i detta ärende följde riksdagen Kungl. Maj:t, ehuru denna gång troligen mest på grund av utrikespolitiska konsiderationer. Andra lagutskottet beredde den skrivelse om reviderad vanhävdslagstiftning, som riksdagen avlät efter motioner från olika partier, likaså en skrivelse om utredning angående vattenverkens konstruktion och skötsel. I utrymningslagen företog utskottet smärre ändringar. Utskottets självständigaste insats var dock den fullständiga omarbetningen av regeringsförslaget om arbetslöshetsförsäkringen.

Liksom statsutskottet företog jordbruksutskottet en del ändringar i anslagsfrågor såväl rörande beloppen som villkor. Detta gällde t. ex. egnahemsverksamheten och hushållningssällskapen. Vissa jämkningar företog utskottet i regeringsförslagen rörande kontrollen av handel med utsäde, åtgärder mot kreaturstuberkulosen, arbetarsmåbrukslånefonden o. s. v. I enlighet med utskottets förslag skrev riksdagen om rationaliserad nyodlingsverksamhet för komplettering av ofullständiga jordbruk. Vid behandlingen av propositionen om tvångsodling av sockerbeter spelade jordbruksutskottet en viktig roll. I fråga om jordbruksregleringen kompromissade utskottet ihop de divergerande meningarna, och i fråga om den statliga prisrabatteringen gjorde utskottet bl. a. ett betydelsefullt uttalande till förmån för de barnrika familjerna.

Den beredning av utredningsförslag, som sedan gammalt fallit på de tillfälliga utskottens roll, har under krigskrisen varit föga omfattande, helt naturligt då reformarbetet under krisen måst komma i efterhand. (Minskningen av antalet motioner, som remitteras till tillfälliga utskott, har under 1940 och 1941 varit så stor, att andra kammaren funnit sig föranlåten att minska sina tillfälliga utskotts antal från fem till tre.) I ingendera kammaren ha de tillfälliga utskottens utlåtanden sammanlagt uppgått till tjugo. Bland de hithörande ämnen, i vilka kamrarna fattat positiva beslut, d. v. s. avlåtit skrivelser, böra nämnas förbättrad naturskydds- och landskapstypsvård, röst- och talvård i skolorna, mellanhandsvinsternas begränsning och sjöfolkets bostadsförhållanden. Intensiva debatter uppstodo kring motionerna om hemvårdsundervisning och om det projekterade nordiska institutet; besluten härom blevo visserligen negativa men detta förhållande hade veterligen intet med inflytelser från regeringshåll att skaffa.

Sant är att riksdagen i år liksom tidigare under krisen förelagts olika fullmaktsförslag, som utan undantag bifallits. Fullmakterna ha gällt områden, där en annan lösning av olika lätt insedda skäl varit oändamålsenlig. De viktigaste ha haft finansiell karaktär

främst inom försvarsväsendet. Nu liksom tidigare har man eftersträvat att hålla denna lagstiftningsform inom grundlagens gränser. Det bör dessutom observeras att de svenska krigsfullmakterna åtminstone formellt ge riksdagen större kontrollmöjligheter än de finska krigstidsfullmaktslagarna. I Sverige kunna dessa fullmakter icke tas i bruk utan riksdagens hörande, om riksdagen är samlad. Tillgriper regeringen fullmakterna, då riksdagen icke är samlad, skall regeringsbeslutet upphöra att lända till efterrättelse, ifall det icke gillas av riksdagen, som enligt fullmaktslagen skall sammanträda inom trettio dagar efter det att regeringens förordnande om fullmaktens tillgripande utfärdats. Regeringens fullmaktsbeslut måste i Sverige följaktligen uttryckligen gillas av riksdagen inom viss tid, om det icke skall upphöra att lända till efterrättelse. I Finland däremot förblir fullmaktsbeslutet i gällande kraft, såvitt riksdagen icke uttryckligen besluter att förordnandet skall upphävas. Olikheten mellan systemen kan givetvis sammanhånga med att Finland befunnit sig i krig och haft större behov av en regerings självständiga handlingskraft.

Beaktas bör slutligen att interpellations- och frågeinstitutet mycket flitigt nyttjats särskilt för upplysningar om krispolitiken. Man observerar dock att de enkla frågorna avtagit något i antal under denna riksdag, möjligen beroende på att denna form av »spörsmål» genast vid det nya institutets införande mest var ett medel för den dåvarande borgerliga oppositionen att få informationer. Vid slutet av årets riksdag utbad sig riksdagen genom trenne ungefär samtidigt framställda högerinterpellationer sammanfattande redogörelser för läget inom livsmedels-, bränsle- och industriområdena; liksom när hr Skoglund i fjol höstas interPELLERADE statsministern i syfte att erhålla översiktlig krisexposé anknöt man härvid till ett bruk under förra världskriget. Delvis torde de tre interpellationerna i år ha varit ett slags reaktion mot en benägenhet bland statsråden att i form av föredrag inför organisationer t. o. m. i folkparker låta allmänheten få en förhandsinblick i krisläget, och voro därför ett uttryck för riksdagens vilja till självhävdelse.

Ovanstående randanteckningar göra icke anspråk på att vara uttömmande. De åsyfta inte heller att ge ett allsidigt svar på frågan om riksdagens betydelse under denna krigstid. Ännu mindre har avsikten varit att ingå på någon saklig värdering av riksdagens beslut. Axplockningen ger dock till slutresultat, att riksdagen på många områden gjort en självständig insats, antingen det varit fråga om egna initiativ eller att ta ståndpunkt till kungl. propositioner. Å andra sidan kan man icke tala om någon större konflikt mellan regering och riksdag utom möjligen i censurfrågan; i fråga om värntjänsten var visserligen en konflikt under uppsegling men meningarna sammanjämkades till sist nödtorftigt. Någon enkel betjäntroll kan riksdagen inte sägas ha spelat men väl den saktmodige resonörens. Och otvivelaktigt har riksdagsarbetet alltsedan hösten 1939, då samlingens era begynte, fått en sakligare, av partihänsyn mera obunden prägel än tillförne.

När riksdagens ledande män samlats i ministären kunde regeringsmakten icke undgå att profitera därav. Något allmängiltigt ideal för ett konstitutionellt jämviktsläge kan icke uppställas med objektiva mått. Men för att vara under en kris ha vi kanske kommit den då önskliga balansen så nära som möjligt.

Härnömässan och norrlandsopinionen. Några dagar före den första Härnömässan i våras förklarade en av de norrländska industrimännen för en intervjuare från ortspressen, att han inte önskade göra något uttalande, eftersom han »inte trodde på» mässor och konferenser. Denna synpunkt kan inte fränkännas en viss giltighet, då det alltid ställer sig svårt att påvisa praktiska resultat av dylika överläggningar, och den gäller också för Härnömässan. Om man ändå vill tillerkänna denna sammankomst ett visst och icke så litet värde, så sker det inte därför att några som helst åtgärder följt i dess spår, utan helt enkelt därför, att mässan tecknade den första konturen till en auktoritativ norrländsk opinion, som med bortseende från allehanda skiljaktiga intressen synes beredd att med förenade krafter ta itu med lösningen av de för alla gemensamma och väsentliga norrlandsproblemen. En sådan samlad opinion har tidigare saknats.

Härnösands tekniska förening, som anordnade Härnömässan, har i dagarna i bokform utgivit de föredrag och anföranden, som höllos vid mässan, och det har blivit en relativt omfångsrik volym med sina tjugutre bidrag av skiftande längd. Boken om Härnömässan utgör inte bara ett litet minnesmärke över ett värdefullt initiativ, den belyser också på ett mångsidigt sätt de aktuella norrlandsfrågorna. Trots den stora anhopningen av inlägg i delvis likartade frågor förekomma upprepningar rätt sällan, och dessa upprepningar gälla i huvudsak väsentliga ting, varom åhöraren eller läsaren mycket väl tål vid att erinras flera gånger. Däremot är det anmärkningsvärt, hur tankegångar i skilda sammanhang förete likartade eller helt överensstämmande drag. Dessa kunna återfinnas även i den samtidigt utkommande första publikationen i den serie, som Industriens norrlandsutredning påbörjat. Direktör Torsten Hérnods föredrag vid Härnömässan och vid andra tillfällen, »Industrien och Norrlands folkförsörjning», ingår som ett viktigt led i båda dessa publikationer, som för övrigt komplettera varandra på ett lyckligt sätt. Föredragen vid Härnömässan röra sig över ett vidare fält men ha samtidigt en mera allmän hållning, medan industrimännen och vetenskapsmännen i Norrlandsutredningens bok gå mera direkt på de praktiska uppgifterna. Vad exempelvis direktör Oscar Falkman i denna sistnämnda publikation har att säga om Bolidenföretaget och möjligheterna för ett samarbete med skogsindustrierna för utnyttjande av sulfidmalmen ger värdefulla anvisningar, som icke böra förklina ohörda. Civilingenjör Erland Waldenströms ytterst kraftiga understrykande av forskningens betydelse för skogsindustriernas utveckling tillhör också de mera vägande inläggen i den aktuella norrlandsdiskussionen. Uppsatsen sätter fingret på en ömtålig punkt i den norrländska industriens rustning, nämligen den vetenskapliga

och tekniska eftersläpning, som gjort, att initiativet till att utvinna nya träprodukter glidit oss ur händerna.

Orsaken till att Härnömässan överhuvud taget kom till belyses i hälsningsanförandet av direktör Nils Ramqvist, som framhåller, att det var talet om den norrländska arbetskraftens omskolning och förflyttning, som väckte till liv tanken att från nya utgångspunkter ta upp norrlandsfrågorna till debatt inom en auktoritativ församling. I flera av mässans debattinlägg återfinnes denna oro för arbetskraftens överförande till andra landsdelar (som också kom till uttryck i sekr. Axel Carlssons uppsats i Svensk Tidskrift i år). Detta innebär onekligen en beaktansvärd strömkantring i betraktelsesättet. För endast några år sedan såg man i verkstadsskolorna ett utmärkt led i kampen mot arbetslösheten, trots att utbildningen gällde yrken, vari anställningar huvudsakligast stodo att vinna i det övriga Sverige. Med åren ha emellertid kostnaderna för denna verksamhet blivit så pass omfattande, att allvarliga bekymmer uppstått på ansvarigt håll. Det är ju också ett abderitiskt förhållande att exempelvis det skattetyngda Västernorrlands län under ett fåtal år nedlägger 800,000 kronor på att utbilda arbetskraft åt det rika södra Sverige. Denna brutala åskådningensundervisning har utgjort en av de många pådrivande anledningarna till en förändrad syn på de norrländska problemen överhuvud taget. Härnömässan blev det första stora, syn- och inte minst hörbara uttrycket för denna omsvängning i tänkesättet, denna fördjupade insikt om att Norrlands problem endast kunna lösas, därest norrlänningarna själva med all kraft slå vakt om de norrländska värdena. Och till dessa hör också arbetskraften.

I all diskussion om Norrland och dess folkförsörjning inta skogen och skogsindustrierna självfallet den dominerande platsen, trots att Norrland äger en utvecklingsduglig och energiskt arbetande jordbruksnäring. Det är emellertid till skogen vi även hädanefter måste lita, även om råvarutillgången krymper samman och rationaliseringen minskar arbetstillfällena. Det finns dock en utvecklingslinje, som pekar mot framtiden, nämligen mot en mera utbyggd förädlingsindustri, som med tillvaratagande av alla träets möjligheter inte blott kan upprätthålla och utvidga vår produktion för export utan därtill framställa nya för folkhushållet värdefulla produkter. En slående illustration i det senare fallet utgör träsockret, som skulle kunna friställa de skånska betfälten för odling av oljeväxter. Inom industrien har man nu blickarna intensivt fästade på möjligheterna av en utbyggnad i kemisk-teknisk riktning, och arbetet inom laboratorierna bedrivs med stor energi: i dagarna har Mo och Domsjö A.-B. sålunda kunnat inviga ett stort, hypermodernt laboratorium. För framgången av industriella experiment svarar säkerligen den gedigna erfarenhet, som finns representerad inom skogsindustrierna. Detta förhållande minskar dock inte värdet exempelvis av rektor Helge Bohlins understrykande av det nödvändiga i en förbättrad teknisk undervisning till skogsindustriernas tjänst. Ett intensifierat skogsbruk bör givetvis också ha möjligheter att sysselsätta ytterligare arbetskraft, men man får samtidigt räkna med att moderna me-

toder bryta fram även på detta område, varigenom behovet av arbetskraft minskas, även om de kvarvarande arbetarna komma i åtnjutande av högre löner.

Det är alldeles givet, att Norrlands problem icke gå att lösa alldeles av sig själva utan att statens medverkan i olika former allttjämt och i stegrad grad är av nöden. Det behöver icke — som man på sina håll tycks tro — innebära något uppmuntrande av den berömda »understödstagarandan», då norrlänningarna torde vara i sin fulla rätt att kräva tillbaka något av de rikedomar, deras jord och deras möda skapat åt det svenska riket och dess befolkning. Det framhålles emellertid i flera föredrag och anföranden, att Norrlands framtid till sist ligger i det norrländska folkets egen hand. Denna synpunkt är visst icke ny, men den får här en mångsidig belysning, och i all synnerhet uppmärksammar man den på skilda håll ådagalagda viljan att med bortseende från stridiga inre norrländska intressen söka verka för det gemensamma bästa. Det kan dock inte nog ofta framhållas, att norrlänningarna helt enkelt äro tvingade att avkasta sig de föreställningar, som av ålder rått, att de och deras land endast äro till för att tillgodose andras intressen och att ledningen i alla väder skall ligga på andra händer, medan Norrlands folk får nöja sig med att utföra grovarbetet. Såsom ett av de mest löftesgivande tecknen på att denna uppfattning är på väg att bytas i någonting annat och mera positivt får man betrakta Härnömässan. Här höjdes visserligen många icke-norrländska röster, men de mest vägande inläggen kommo från norrlänningar. Jag tänker då inte bara på landshövding Engbergs kraftfulla hävdande av de norrländska kravens berättigande utan också på direktör Torsten Hérnods industriella exposé med dess trots allt ljusa och optimistiska final, på sekreterare Ad. Granströms utomordentligt klara analys av det norrländska jordbrukets läge och förutsättningar samt på landshövding Hanséns gripande skildring av det norrbottniska folkets sega och ihärdiga kamp mot svårigheter av alla slag.

Direktör Albin Johansson fick nöjet att svara för den stora publiksuccén på mässan, och hans föredrag gör även vid en genomläsning ett par månader efteråt ett rätt fantastiskt intryck. Den som inte själv är industriman har ganska svårt att avgöra, i vilken grad dessa hugskott kunna utnyttjas i praktisk riktning, men om de blott utgjort en förargelseklippa för industrien, så ha de kanske ändå fyllt ett ändamål genom att egga till motsägelse. Man är honom också tacksam för att han ägnat den norrländska myren ett sådant intresse. Dess uppodling på mekaniserad väg är ju knappast hans egen uppfinring, och han hänvisar själv till förste vice talmannen Magnussons i Skövde uppslag, men allt vad som propageras i den riktningen har sitt givna värde. Landshövding Rosén drar också i ett kort, men märkligt inlägg en lans för mekaniseringen av kolonisationsarbetet. Här ligger en framkomlig väg för utvidgning av det norrländska jordbruket och väntar på att beträdas.

Även de i bokform samlade inläggen vid den första Härnömässan ge värtaligt vid handen, att mässan som en upptakt till en norr-

landsdiskussion på bredast möjliga basis varit synnerligen lyckad. En plattform har onekligen skapats för en enhetlig norrländsk opinion, och även om vid denna första mässa en del av inläggen gävo uttryck åt bittra eller hätska känslor mot landet i övrigt, så dominerar dock det positiva, viljan att med egen kraft lösa Norrlands problem. Hur Härnömässans framtid skall gestalta sig står visserligen i vida fältet, men försiktigt och klokt ledd bör den ha alla utsikter att utveckla sig till en värdefull, bestående institution. Den första Härnömässan har en smula kaotiskt avverkat ett jättelikt allmänt norrländskt stoff, och nu står vägen öppen för ett ingående och allsidigt dryftande av mera speciella problem. Vilka dessa bli torde det aktuella läget närmast komma att i sinom tid avgöra.

Arne Lindström.

Kring arbetet i riksdagsutskotten. Enligt Riksdagsordningen § 36:6 R. O. får statsrådsledamot ej deltaga i utskott eller val till utskott. Enahanda gäller för justitie- och regeringsråd. Statsråden äro emellertid icke de enda, som äro borta från utskotten, även om de övriga ej äro grundlagsenligt förhindrade därtill. Talmännen förut-sättas i reglementariska föreskrifter vara icke valbara, fastän R. O. intet nämner därom. De båda statssekreterarna, hrr Severin och Erlander, ha enligt praxis icke något utskottsuppdrag. Samma gäller om riksdagens fyra kommunister, som icke med egen kraft kunna placera någon av de sina i utskott och som naturligtvis inte kunna påräkna hjälp från annat håll därtill. Övriga ledamöter, som sakna utskottsuppdrag, äro senatorerna Svensson i Kompersmåla (h), Wohlin (bf) och Engberg (s) samt de folkvalda förste vice talmannen hr Magnusson i Skövde (h) och Sjögren i Ultuna (h), flertalet på grund av att de äro hårt anlitade var och en på sitt håll.

På de övriga fördelas ordinarie och suppleantposter i utskotten, och eftersom de förra stanna vid 88 i första kammaren, därav 16 i tillfälliga utskott, och 102 i andra kammaren, därav 30 i tillfälliga utskott, står det klart, att för åtskilliga riksdagsmän blott suppleantposterna äro tillgängliga. Detta betyder i regel ej någon sinekur för vederbörande suppleanter. En undersökning med ledning av de förteckningar över vid beslutet deltagande ledamöter, som vidfogas utskottshandlingarna, ger vid handen, att suppleanterna i mycket hög grad få deltaga i ärendenas behandling och därmed ta ansvaret, även såsom talesmän för utskottsutlåtanden eller eventuella reservationer. I det följande skola uppgifter lämnas rörande närvarofrekvensen, så långt den kan utläsas ur sagda förteckningar — veterligen har någon dylik sammanställning tidigare inte gjorts. Samtliga ständiga utskott utom utrikesutskottet — av vars ledamöter de flesta f. ö. samtidigt äro ordinarie i andra utskott — ha medtagits vid undersökningen. Det bör förutskickas, att ärendenas antal i regel något överstiger antalet förteckningar över i beslutet deltagande; bl. a. sakna en del memorial dylika namnförteckningar. Närvarofrekvensen för de sju tillämpliga utskotten är som följer:

Konstitutionsutskottet, där 22 ärenden behandlats, *förstakammar-*

Dagens frågor

ledamöterna hrr Holmström (h) 19, Herlitz (h) 21, Andersson i Kol-demo (bf) 18, Gustafsson i Guntorp (bf) 20, Björek i Borås (fp) 21, Karlsson i Vadstena (s) 19, Sandegård (s) 8, Källman (s) 15, Thulin (s) 12 och Fredrik Ström (s) 17, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Bodin i Trangård (h) 3, Caap (h) 0, Sylwan (h) 1, Bondeson (h) 1, Nilsson i Borås (bf) 5, Andersson i Skärplinge (bf) 2, Albertsson (fp) 2, Bäckström (fp) 1, Johanssön i Vännäs (s) 10, Andersson i Markaryd (s) 10, Härdin (s) 12, Pettersson i Kil (s) 1, Hansson i Svartby (s) 6, Elmgren (s) 2 och Edin (s) 0; vidare *andrakammarledamöterna* hrr Hallén (s), ordf. 20, Andersson i Ovanmyra (bf) vice ordf. 20, Lindmark (h) 17, Arnemark (h) 13, Mosesson (fp) 9, Andersson i Igelboda (s) 12, Fast (s) 13, Nordström i Torsby (s) 21, Nilsson i Göteborg (s) 17 och Hällgren (s) 16, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Nolin (h) 6, Kyling (h) 4, Sefve (h) 7, Gardell (bf) 2, Pettersson i Norregård (bf) 0, Nilsson i Norrlångträsk (fp) 11, von Friesen (fp) 4, Fält (s) 14, Norén (s) 4, Spångberg (s) 9, Johnsson i Haverö (s) 0, Hoppe (s) 2, Ekdahl (s) 0, Larsson i Julita (s) 1, fru Björek (s) 5 och hr Gustafsson i Bogla (s) 1.

Statsutskottet, där 219 ärenden behandlats, *förstakammarledamöterna* hrr J. B. Johansson (h) ordf. 215, Nilsson i Landeryd (h) 113, André (h) 118, Gustafsson i Benestad (bf) 112, Heiding (bf) 163, Johan Bergman (fp) 143, Nilsson i Malmö (s) 165, Oscar Olsson (s) 134, Asp-lund (s) 128, Pauli (s) 96, Ström i Lidköping (s) 148 och Rickard Lindström (s) 106, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Carlström i Övertorneå (h) 70, Björkman i Sunne (h) 50, Sundberg i Överum (h) 16, Nisser (h) 33, Ekströmer (h) 20, Gränebo (bf) 16, De Geer i Hanaskog (bf) 77, Persson i Skabersjö (bf) 59, Bäckström (fp) 55, Ohlin (fp) 7, Pettersson i Karlskrona (fp) 12, Larsson i Varberg (s) 132, Magnusson i Kalmar (s) 31, Bäcklund (s) 79, Andersson i Rixö (s) 66, Boman i Avesta (s) 65, Andersson i Arboga (s) 57, Berntson (s) 38 och Gillström (s) 39; vidare *andrakammarledamöter* hrr Jonsson i Eskilstuna (s) vice ordf. 187, Skoglund i Doverstorp (h) 80, Persson i Falla (h) 144, Svensson i Grönvik (bf) 135, Strindlund (bf) 8, Danielsson i Mörlanda (fp) 83, Törnkvist (s) 121, Eriksson i Stockholm (s) 181, Andersson i Prästbol (s) 151, Ward (s) 138, Lindberg i Umeå (s) 129 och Isaacsson (s) 122, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Holmdahl (h) 49, Staxäng (h) 40, Lundberg i Hälsingborg (h) 32, Eriksson i Frägsta (h) 81, Andersson i Södergård (bf) 86, Hansson i Rubbestad (bf) 147, Olsson i Kullenbergstorp (bf) 46, Åqvist (fp) 7, Bergwall (fp) 94, Persson i Tidaholm (s) 33, Andersson i Malmö (s) 52, Bergström i Hälsingborg (s) 68, Mårtensson i Uddevalla (s) 89, Wallentheim (s) 35, Viklund (s) 46, Lindholm (s) 49, fru Alvé (s) 58 och hr Åkerström (s) 25.

Bevillningsutskottet, där 40 ärenden behandlats, *förstakammarledamöterna* hrr Bärge i Katrineholm (s) ordf. 40, Andersson i Bollnäs (fp) vice ordf. 36, Lagerfelt (h) 33, Bengtsson i Örby (h) 11, Velandér (h) 31, Sköldén (bf) 17, Viktor Larsson (s) 8, Wahlmark (s) 29, Sjödahl (s) 33 och Ekman (s) 38, samtliga ordinarie, samt suppleanterna: hrr Ivar Andersson (h) 8, Sylwan (h) 5, Nordenson (h) 0, Sandström (h)

26, Egnell (bf) 23, Aronsson i Vallentuna (bf) 0, Roos (fp) 0, Lindblom (fp) 4, Björnsson (s) 0, Ericson i Boxholm (s) 18, Berg i Karlskrona (s) 3, Heüman (s) 8, Ericsson i Malmö (s) 16, Franzon (s) 7 och Elm-gren (s) 0; vidare *andrakammarledamöterna* hrr Hagberg i Malmö (h) 23, Lundell (h) 28, Hammarlund (bf) 22, Sandberg (fp) 19, Lövgren i Boden (s) 29, Björklund (s) 32, Olsson i Gävle (s) 37, Eklund (s) 29, Persson i Undersvik (s) 30 och Falk (s) 29, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Thorell (h) 6, Henriksson i Stockholm (h) 17, Olson i Göteborg (h) 0, Jonsson i Skedsbygd (bf) 12, Andersson i Vigelsbo (bf) 1, De Geer i Lesjöfors (fp) 2, Svensson i Ljungskile (fp) 16, Kilbom (s) 16, Karlsson i Grängesberg (s) 4, Rosander (s) 10, Sundström i Skövde (s) 4, Nilsson i Kristinehamn (s) 4, Magnusson i Näsviken (s) 1, Olofsson i Höganäs (s) 2, Ohlsson i Kastlösa (s) 0 och Bladh (s) 6.

Bankoutskottet, som behandlat 77 ärenden, *förstakammarledamöterna* hrr Åkerberg (s) ordf. 67, Nordborg (h) 57, von Horn (h) 43, Friggeråker (bf) 49, Ohlin (fp) 26, Berling (s) 54, Sandén (s) 62 samt Nilsson i Mölndal (s) 62, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Andersson i Jäger (h) 31, Nordenson (h) 21, Bodin i Visby (bf) 22, Elofsson i Vä (bf) 7, Albertsson (fp) 33, Sundvik (s) 35, Leander (s) 26, Lindbärg i Domnarvet (s) 0 och Edin (s) 4; vidare *andrakammarledamöterna* hrr Holmgren (h) vice ordf. 57, Westman i Brobygd (bf) 65, Hilding (fp) 56, Paulsen (s) 62, Andersson i Falkenberg (s) 37, Gustavson i Västerås (s) 61, Andersson i Munka-Ljungby (s) 55 och Eriksson i Sandby (s) 32, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Svedman (h) 12, Westerdahl (h) 0, Wiberg (h) 7, Mattsson i Ene-ryda (bf) 8, Persson i Norrby (bf) 4, Ericsson i Ätvidaberg (fp) 17, Sundberg i Göteborg (s) 51, Ericsson i Kinna (s) 23, Söderdahl (s) 11, Nilsson i Landskrona (s) 8, Larsson i Mörlanda (s) 0, fru Humla (s) 14, hrr Hallberg (s) 16 och Molander i Stockholm (s) 6.

Första lagutskottet, där 44 ärenden behandlats, *förstakammarledamöterna* hrr Schlyter (s) ordf. 41, Gärde (fp) vice ordf. 42, Johansson i Faleberg (h) 28, Ewerlöf (h) 11 — intill statsrådsutnämningen den 7 mars —, Eskhult (bf) 17, Wagnsson (s) 29, Branting (s) 27 och Karlsson i Stockholm (s), död den 19 februari, 1, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Caap (h) 10, Ekströmer (h) 21, Sandström (h) 3, Andersson i Köping (bf) 18, Svensson i Pershult (bf) 8, Petersson i Göteborg (fp) 1, Lindblom (fp) 13, Karl Johan Olsson (s) 27, Magnusson i Göteborg (s) 1, Brandt i Borlänge (s) 25, Ahlkvist (s) 20 och Thörnberg (s) 9; vidare *andrakammarledamöterna* hrr Gezelius (h) 17, Rydberg (bf) 27, Björling (fp) 23, Lindqvist (s) 34, Hedlund i Östersund (s) 19, Olsson i Mellerud (s) 24, Lundstedt (s) 1 och Berg i Sundsvall (s) 25, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Larsson i Hede (h) 16, Hansson i Vännäsby (h) 10, Birke (h) 2, Werner i Höjen (bf) 7, Gustafsson i Lekåsa (bf) 9, Nilsson i Eskilstuna (fp) 19, Lindberg i Stockholm (s) 15, fru Gustafsson i Stockholm (s) 16, hrr Landgren (s) 26, Lindahl (s) 13, Sundström i Vikmanshyttan (s) 12, Lindén (s) 0, Andersson i Mölndal (s) 27 och fröken Öberg (s) 10.

Andra lagutskottet, som behandlat 37 ärenden, *förstakammarledamöterna* hrr Norman (s) ordf. 34, Tamm (h) 34, Linnér (h) 10, Löfvan-

Dagens frågor

der (bf) 14, Roos (fp) 9, Linder (s) 18, Hagman (s) 24 och Forslund (s) 21, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Wistrand (h) 13, Nordborg (h) 0, Björkman i Sunne (h) 0, Hollstensson (bf) 17, Elofsson i Vä (bf) 5, Näslund (fp) 21, Olof Carlsson i Stockholm (s) 13, Sten (s) 17, Strand (s) 1, Elowsson i Kristianstad (s) 9, Söderkvist (s) 4 och Näsström (s) 0; vidare *andrakammarledamöterna* frkn Hesselgren (fp) vice ordf. 23, Ebon Andersson i Stockholm (h) 17, hrr Hallgård (bf) 19, Hage (s) 30, Olovson i Västerås (s) 21, Pettersson i Hällbacken (s) 15, Molander i Härnösand (s) 6 och fru Nordgren (s) 1, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr von Seth (h) 8, Hagård (h) 6, Karlsson i Granebo (h) 4, Wallén (bf), 3 Norup (bf) 11, Barnekow (fp) 11, Hermansson i Norrköping (s) 23, Cruse (s) 1, Holm (s) 7, fru Johansson i Norrköping (s) 18, hrr Larsson i Östersund (s) 19, Witzell (s) 9, fröken Rosén (s) 4 och hr Lundgren (s) 11.

Jordbruksutskottet, där 79 ärenden behandlats, *förstakammarledamöterna* hrr Tjällgren (bf) ordf. 72, Gabriellson (h) 56, Mannerskantz (h) 61, von Stockenström (fp) 55, Eriksson i Ljusdahl (s) 41, Granath (s) 64, Andersson i Ystad (s) 50 och Hansson i Kristianstad (s) 53, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Beck-Friis (h) 17, Bondeson (h) 25, Nilsson i Borås (bf) 0, Karlsson i Gillberga (fp) 24, Näslund (fp) 0, Anderberg (s) 42, Olsson i Rödingsberg (s) 19, Dahlström (s) 24 och Svedberg (s) 24; vidare *andrakammarledamöterna* hrr Andersson i Löbbo (s) vice ordf. 77, Hedlund i Häste (h), död den 5 maj, 15, Gustafsson i Vimmerby (bf) 42, Carlström i Södergården (fp) 69, Andersson i Tungalsta (s) 55, Ericsson i Sörsjön (s) 48, Karlsson i Munkedal (s) 46 och Mäler (s) 55, samtliga ordinarie, samt suppleanterna hrr Liedberg (h) 30, Janson i Frändesta (h) 26, Larsson i Karlstad (h) 10, Pettersson i Rosta (bf) 9, Pettersson i Dahl (bf) 27, Nilsson i Steneberg (fp) 6, Lundbom (s) 14, Andersson i Surahammar (s) 29, Gustafsson i Dädesjö (s) 6, Jacobson i Vilhelmina (s) 18, Johansson i Öckerö (s) 1, Andersson i Hyssna (s) 17, Jonsson i Bollnäs (s) 33 och Levin (s) 1.

Åtskilliga reflektioner kunna knytas till det där framlagda materialet. Att siffrorna variera högst betydligt för olika ordinarie ledamöter ur samma utskott säger i själva verket föga om det intresse för allmänna värv, som vederbörande satts i tillfälle att odla vid utskottsborden, det bör först betonas. Ännu mer har detta avseende på suppleanterna, som ju ha rätt att närvara i utskotten och som kunna ha suttit »vid väggen» i ett stort antal frågor utan att detta kommer till synes i de angivna förteckningarna, vilka blott uppta den som suttit vid bordet, d. v. s. deltagit i beslutet. Som allmän regel gälla, att siffrorna ej få pressas.

Dels förhåller det sig så att det ena ärendet icke kräver lika stora arbetsprestationer som det andra. Mest frappant framträder kanske detta förhållande om man jämför utskottsutlåtandena rörande de större huvudtitlarna — vilka för övrigt var för sig äro olika arbetskrävande — med en del smärre ärenden, där man icke haft mycket annat att göra än att expediera frågan.

Dels förhåller det sig så, att det kan ges fullt naturliga förklaringar

till att den ene eller andre utskottsledamoten varit med om betydligt färre ärenden än kamraterna. Hr Strindlund i statsutskottet exempelvis lät ej höra av sig i utskottshandlingarna förrän i slutet av maj och inalles antecknades han som närvarande i blott 8 utlåtanden, medan hans partikamrat hr Svensson i Grönvik nådde upp till 135 utan att för den skull nå någon anmärkningsvärt hög siffra. Förklaringen till hr Strindlunds undanskymda ställning får säkerligen sökas i hans krisengagemang. Samma förklaring torde man kunna ge till fru Nordgrens sparsamma besök i andra lagutskottet. Också hon är kommissionsanlitad. Andra exempel på liknande orsaker kunna säkerligen ges, möjligen med undantag för hr Lundstedt, som blott ägnade sig åt rattfylleriet i första lagutskottet, och som alltid föredragit att verka i kammarens större forum. Givetvis måste sjukdom, utrikesresor, hindrande kommittéuppdrag o. dyl. avspegla sig i det siffermaterial, som ovan anförts, men det skulle föra för långt att utreda de sammanhangen.

Dels förhåller det sig så att ordinarie utskottsledamöter avsiktligt avstått från en del frågor för att bereda suppleanterna tillfälle att vara med om ärendenas avgörande. Suppleanterna stå icke som på många andra områden i reserv allenast i händelse av förfall för de ordinarie. Detta inträffar naturligtvis också, men man kan i det ovan serverade siffermaterialet spåra en bestämd tendens till en arbetsfördelning, vilken bidrager till att ställa suppleanterna om inte i jämbredd med de ordinarie vad arbetsbördan beträffar så åtminstone något ditåt. Från denna riktiga synpunkt sett är det därför inte sagt, att de som stå för de flesta ärendena skola tillägnas högsta måttet lov och pris. Tvärtom är det av allmänt intresse att största antalet riksdagsmän verkligen få tillfälle att göra sina insatser. Detta är inte bara en rationell arbetsmetod för stunden, utan därigenom skapas även förutsättningar för den kontinuitet inom utskottsarbetet, som med tanke på den livliga omsättningen inom riksdagen är högeligen önskvärd — antalet bevistade riksdagar är genomsnittligt knappast överväldigande och riksdagsmän med många och långa riksdagsår bakom sig äro, när allt kommer omkring, ytterligt få, ett förhållande som icke minst gäller högern. Visserligen ha suppleanterna ständigt tillfälle att vara närvarande, men för träningen är den aktiva prestationen dock det väsentliga.

Även en annan omständighet bör beaktas. Utskottens ordförande och vice ordförande utmärka sig för en mer än vanlig trägenhet vid utskottsbordet. En följd därav är, att den utskottsordförande, som ensam representerar sin kammargrupp i ett utskott, därmed frånhänder sin suppleant möjligheten att få sitt namn under utskottshandlingen. Förhållandet mellan jordbruksutskottsordföranden hr Tjällgrens 72 och hans suppleants, hr Nilsson i Borås, 0 kan belysas på så sätt.

I sistnämnda sammanhang bör en anmärkning emellertid inskjutas. För båda lagutskottens vidkommande observeras det förhållandet vid mera än ett ärende, att endast en högernsenator av utskottets två antecknats under utlåtandet. Detta har då och då betytt, att endast

Dagens frågor

7 av de tillgängliga 8 förstakammarnamnen förekommit i förteckningen, men det har också hänt, att något annat partis suppleant ryckt in som ersättare för vederbörande högerordinarie. Detta förklarar varför folkpartisten hr Lindblom kan ha varit med om icke mindre än 13 ärenden i första lagutskottet när hans meningsfrände i vice ordförandestolen, hr Gärde, stått upptagen på samtliga utskottsutlåtanden så när som på två. Förklaringen till bristen på fullständig representation vid dessa ärendens behandling får främst sökas däri, att samtliga högresuppleanter i första kammaren även äro ledamöter eller suppleanter i andra utskott och att utskottssammanträdena kolliderat.

Beträffande flera utskott märker man f. ö. icke minst på den socialdemokratiska kanten en tendens, att förste suppleanten tar upp alla tillgängliga »vakanser». Hr Larsson i Varberg i statsutskottet är med sina 132 mot de ordinarie F. K.-socialdemokraternas genomsnitt på 130 ett exempel härpå, hr Sundberg i Göteborg i bankoutskottet med sina 51 mot de ordinarie A. K.-socialdemokraternas genomsnitt på 49 är ett annat. Men prov på en annan ordningsföljd kunna också anföras. Av andrakammarbondeförbundarnas suppleanter i statsutskottet, vilka fått rikt tillträde till utskottsbordet på grund av hr Strindlunds krisåtaganden, har hr Hansson i Rubbestad, som är bondeförbundssuppleant nummer två efter hr Andersson i Södergård, siffran 147 mot den sistnämndes 86, men så är »Rubbestad» också gruppens vice ordförande.

N. L.

Ungern i axelmak- Ungern har efter vårens Balkankrig blivit Syd-
ternas strömfåra. osteuropas största och starkaste makt; det har därigenom återvunnit en position som det innehaft åtskilliga gånger förr under de senaste tusen åren. Men därjämte är Ungern den enda sydosteuropeiska stat som lyckats bevara sin suveränitet — Slovaikiens och Kroatiens oavhängighet existerar ju endast på papperet, Bulgarien och Rumänien äro de facto ockuperade av tyska trupper.

Men Ungerns frihet är starkt begränsad. Även i Ungern kontrollera tyskarna viktiga nyckelpositioner särskilt på kommunikationsväsendets område, och en tysk »kommenderande general» residerar i ungerska krigsministeriet. Om en tysk ockupation av Ungern kan det dock inte vara tal. Den ungerska allmänheten är förskonad från att ständigt och jämt, som innevånarna i andra av Tyskland behärskade länder, se tysk militär i gathörnen eller på vägarna. Tyskarna ha nöjt sig med att begagna landet som genommarschområde och operationsbasis, och endast vid tiden för större krigsföretag har »Die Wehrmacht» satt sin prägel på stadsbilden i Budapest eller fyllt landets viktigaste trafikstråk. Tyskarna ha dessutom tvungit ungrarna att med några divisioner medverka i ockupationen av Jugoslavien, sedan det militära avgörandet redan fallit, och Ungern har deltagit i det ryska fälttåget från början. Det är det pris Ungern fått betala för den territoriella utvidgning, som dess konsekvent axelorienterade politik medfört. Det förefaller icke ha

varit dyrt. Ungern har dock ökat sitt territorium och sin befolkning med praktiskt taget 50 % — dess inneväningarantal uppgick före omvälvningarna i Sydosteuropa till runt 10 miljoner men när nu i det närmaste 15 miljoner. Man har därmed vunnit det mesta av vad revisionspolitiken under tjugo år eftersträvat, när den under devisen »Nem, nem, soha!» »Nej, nej, aldrig», bekämpade vad man i Ungern ansåg vara Trianonfredens blodiga orättvisa. Och mera begär ingen förnuftig ungrare; många anse att man redan nu fått för stora minoriteter med på köpet.

Men trots att Ungern vunnit allt detta praktiskt taget utan svärds-
slag, i varje fall utan att landets ursprungliga territorium utsatts för krigets härjningar, helt enkelt genom en exceptionellt framgångsrik eller snarare lyckosam utrikespolitik, kan man inte säga att någon allmän tillfredsställelse råder i landet. Man har klart för sig att landet betalat de vunna framgångarna med en dryg del av sin frihet, åtminstone med sin handlingsfrihet. Den ungerska regeringen var icke benägen att deltaga i operationerna på Balkan, det ungerska folket ännu mindre. Ministerpresidentens Telekis självmord var symptomatiskt för stämningen. Och för kriget mot Ryssland fanns inte den ringaste resonans inom några som helst kretsar av betydelse. Landets starkt påfrestade produktionsapparat skulle väl ha behövt en längre vilopaus. Att assimilera de stora områden, som införlivats med det lilla landet under de senaste tre åren, är också en komplicerad och krävande procedur. Folket längtade intensivt efter fred, näringslivet behövde fred i allra högsta grad. Icke desto mindre blev man nödgad att delta i två krig. Och ifråga om det ryska kriget hyser man inom vida kretsar stora betänkligheter; den tyska framryckningens oväntade långsamhet och ryssarnas motstånd ha ökat tvivlet och framkallat undran, om regeringen möjligen satsat på fel häst.

Bakgrunden för Ungerns motvilliga deltagande i korståget mot bolsjevismen är för övrigt rätt intressant. I början på juni tyckes en mer betydande oro över Rumäniens aspirationer ha gjort sig gällande, den närdes av Antonescus ihärdiga förklaringar om att Storrumäniens gränser skulle återställas. Och när dessa löften skänktes det rumänska folket *efter* generalens återkomst från den visit hos Hitler, som hörde till det ryska krigets allvarligaste förebud, blev man verkligen betänksam i Budapest. Det kunde ju knappast vara möjligt att Antonescu kunde göra dessa utfästelser på egen hand, utan tysk sanktion. Man ansåg sig därför böra räkna med att Rumänien betingat sig att återfå den avträdde delen av Siebenbürgen som belöning för att ställa de 25 divisionerna till Tysklands förfogande för fälttåget i öster. Alltså blev ett motdrag en tvingande nödvändighet. Och det fick den enda tänkbara formen — att också Ungern medverkade i kriget mot Ryssland. Visserligen i mindre skala — Ungerns insats tycks begränsa sig till 4—5 divisioner — men ändock tillräckligt omfattande för att berättiga till en kompensation. Och den har helt säkert fått formen av ett löfte om att landvinningen i Siebenbürgen skall få förbli orubbad. Det är inte för att erövra territorium på

andra sidan Karpaterna, som Ungern deltar i kampen mot Ryssland, utan för att trygga sin nyss vunna del av Siebenbürgen. Men att säga detta lämpar sig inte för den inhemska propagandan; allmänheten har inte heller riktigt klart för sig syftet med krigsdeltagandet.

Över huvud är det märkligt vilken ringa tacksamhetskänsla de stora politiska förmåner utlöst, som Ungern vunnit med tysk hjälp. Enligt resande är det svårt att finna en anhängare av Tyskland i Budapest. Det skulle möjligen kunna förklaras med att det judiska — mosaiskt och kristet — och halvjudiska inslaget i Budapests borgarklass är så starkt. Men man lär möta samma fenomen i provinsen och inom otvetydigt »ariska» eller rättare madjariska kretsar, vilket kanske sammanhänger med att tyskarna aldrig varit populära utan snarare fruktade i Ungern. Och det väldiga, mäktiga grannfolket ter sig onekligen mera hotande i nazistisk brunskjorta än i habsburgsk hovdräkt.

Man får inte låta bedra sig av att pressen visar en annan uppsyn, särskilt då den tyskspråkiga såsom den överallt i utlandet lästa Pester Lloyd. Den är i Ungern strängare kontrollerad än i många av Tyskland officiellt ockuperade länder. Förhandscensuren är obönhörligt hård. Och med Budapestmentaliteten som utgångspunkt har resultatet blivit ett servilt kryperi för Tyskland, svassande bekännelser till nyordningen. De ungerska tidningarna äro »plus royale que le roi», mera tysksinnade än många tyska organ. Man vill vara »lojal mot utrikesledningen» och överträffar då denna mångfaldigt i lojalitet mot den mäktiga förbundspartnern. De ungerska journalisterna äro icke avundsvärda; de äro tvungna eller känna sig tvungna att driva tvektan till en skön konst. Allmänheten däremot bryr sig mindre om att ta på sig en mask. I regel är man dock försiktig med dagspolitiska uttalanden, ty även i Budapest ha väggarna öron.

Enligt många vittnesbörd råder det ett folkligt missnöje framför allt med folkförsörjningen. Ungern har alltid haft ett betydande överskott av livsmedel och exporterat stora kvantiteter lantbruksprodukter till Mellaneuropa. Nu har överflödet förvandlats till knapphet. Skörden har slagit fel två år i rad och foderbrist har orsakat en katastrofal nedgång i framställningen av mejeriprodukter och produktionen av kött. Men landet har att fullgöra sina kontraherade livsmedelsleveranser till Tyskland och måste fullgöra dem lojalt för att kunna erhålla avtalade varor i utbyte. Detta kan emellertid blott ske på bekostnad av den inhemska förbrukningen. Och Budapestborna, som dagligen se de tungt lastade livsmedelsprämarna glida uppför Donau, medan de själva icke kunna få det nödvändigaste av bröd och fett, bli naturligtvis benägna att knota.

Om det går bra för Tyskland, så blir ju allt gott och väl också för Ungerns del. Men om det inte går bra, ja — då kan ett nytt Trianon stunda. Och med den risken tycks man räkna i Ungern. Den sätter spår efter sig i folkstämningen nu när man går mot den tredje krigsvintern.

Arpad.